

A sátoros ágyat az Ipoly jobb partján is ismerték. Ezt közvetlen a szülés után készítették az anya és az újszülött részére. A gyerekek és az anyának keresztelőig kellett ebben fekdünie. Az ágy fölé kötött gyolcslepedő Kelenyében azt a célt szolgálta, hogy a „rontó dolgok ne fogjanak az asszonyon meg a gyereken”. Inámban rontás ellen kést és ollót is tettek az ágy „függönyébe”.

Érdekes a köldökzsinór magikus szerepe. Szülés után az inámiak tiszta gyolcsba varrták azt, s hét évig tartották ott. Hét év után a köldökzsinórt elégették, hogy „a rontó dógok kisébb se fogjonak a gyereken”.

Ha a gyerek mégis különféle betegségekre esett (szemmelverés, ijedtség, igézés stb.), az orvoslást a „hozzaértő” gyógyítóasszonyok végezték.

A szemmelverésről szóló hiedelmek több községben megegyeznek. A gyermek akkor szenvedett az említett betegségről, ha őt megcsodálták, megdicsérték vagy valamelyik „rossz szemű” ember megigézte. A betegség tünetei is hasonlóak: a gyermek sír, fáj a feje, álmatlan, nincs étványa, fáj a hasa; hasmenése van stb. A betegség megnevezése – akárcsak a gyógyítás módja – nem egységes. Inámban, „szemtől jövésnek”, Ipolynagyfalun „szemtőnek”, Kelenyében „igézetnek” nevezik. A betegséget szenesvízzel, főzéssel vagy fűrésztéssel gyógyították. Az egyes gyógy módok nem azonosak.

Inámban a szenesvízzel való gyógyításhoz legjobban Buris Teréz értett. Szemtől jövéskor egy tiszta vizet tartalmazó tányérba sópróblól kihúzott négy cirokszálát tett. Ezután égő faszenet dobott a vízbe, miközben mondta azok nevét, akik a szemverésnél számításba jöhetnek. Akinek a nevével a faszén lemerült a tányér fenekére, az „verte szemmel” a gyereket. Hasonlóan végezte a gyógyítást Kelenyében Bodzsár Jánosné is. Ő azonban a szenesvízből a gyermek szájába is csöppentett, s a vizet a művelet után az ajtó sarkába öntötte.

A főzéssel való gyógyítást Ipolynagyfalun csak akkor alkalmazta Zólyomi Rozália szenesasszony, ha „kisjárnak vót a szemtől”. Ilyenkor – amint elbeszélte – hasonló nevű asszonytól kellett ellopni a mosogatórongyot. Ezt számartóvissel együtt addig főzték a vízben, amíg a pára „a görenda irányába nem szállt”. Kelenyében, ha a gyermeket „megigézték”, háromféle tésztát főztek, s a tészta vizével itatták a gyereket.

A fürdetéssel való gyógyításnál a fürdetőasszonyok már különféle füveket használtak fel. Inámban Nagy Etel volt az egyik fürdetőasszony, aki „benedicskefüvet” és „feketegyupárt” használt a vízben. Kelenyében az úrnapi sátorból hozott füveket használták a fűrésztéshez, vagy „tisztessfü” vízben fürdették a gyermeket.

Az ijedtségről szóló hiedelmek az Ipoly mente több községében megegyeznek. A gyógyítóasszonyok szerint a gyermek embertől, állattól vagy zajtól ijedhet meg. Ilyenkor nem tud aludni, állandóan sír, sápadt, szeme beesik. A gyógyítás módjának lényege a különböző községekben általában megegyezik, némi eltéréssel mégis találkozhatunk. Buris Teréz, inámi gyógyítóasszony a következőképpen mondta el a gyógyítás módját: „Az ihett gyerek szíve vagy feje fölé egy tányért tettem, amelyikbe tiszta víz vót. A vízbe osztán főlovasztott szentőgyertyát öntöttem. Nemsokára kigyűtt annak a furnája, amitől a gyermek megihett. A szentőgyertyát osztán összegyűrtam, egy vászonyba varrtam, oszt a gyerek nyakába tettem. Nyóctiz napig köllött neki asztat ottan hordanyi. Ha nem akartuk a nyakába tenni, az ágyba is tehattuk a lába alá.” Az ipolynagyfalusi Zólyomi Rozália hasonlóan végezte a gyertyaöntést. Ő azonban a gyertyát nem tette a gyerek nyakába. Helyette háromszor megmosta a gyermek nyelvét. Gyógyítása viszont ezzel még nem fejeződött be. A következő lépést így foglalta össze: „Ha mán tuttam, kitő ihett meg a gyerek, elküttem valakit aho a zemberhő, hogy vágion ki egy rongydarabb a ruhájábó. A rongyot elégettem, hamuját meg megittattam a gyerekekkel.” Kelenyében az öntést háromszor végezték el. Először a gyermek feje fölött, aztán a szíve tájékán, végül a lába mellett. Minden műveletnél ugyanazt a gyertyát olvasztották fel, s azt öntötték a vízbe. Öntés közben keresztet vetettek és a Miatyánkot imádkozták. Az utolsó öntésnél kijött alak mutatta meg, hogy kitől vagy mitől ijedt meg a gyerek. A végén a gyertyát itt gyolcs zacskóba tették. Ezt pedig vagy az „ijedt” gyermek nyakába kötötték vagy a patak vizébe dobták.

Dr. Csáky Károly

Dunaszentgyörgyi emlékek

Nagyon nagy feladat számomra szavakba foglalni dunaszentgyörgyi emlékeim. Ma, hetvenéves koromban is úgy érzem, hogy ez a község, amelyben 260 éven át laktak elődeim, gondolkodásimódom kialakításában, tudatom formálásában döntő szerepet játszott. Gyermekkorom tapasztalati ismereteit az évtizedek során át, a tanult ismeretekkel együtt alakították ki bennem élményeimmel együtt a szocialista tudatot. Amikor röviden megpróbálom ezeket rendbe szedni, egyúttal bizonyosságot is szeretnék tenni arról, hogy jól sáfárokdam-e őseim hagyatékával.

Ha gyermekkoromra gondolok, nem a főváros fényei és árnyai jutnak eszembe, ahol születtem és gyermekkorom nagy részét töltöttem. Mint kisgyermek, sokat voltam anyai nagyszüleimnél, Parragh Sándoréknál. Legtöbbször dunaszentgyörgyi emlékképek rajzanak fel bennem, oly élesen, hogy látom

magam mint kisgyermeket, tipegni két krajcárral és petróleumos üveggel a kezembe a Svarc zsidó boltja felé. Itt ismertem meg, még élő dédszüleimnél a patriarchális falusi életet, az örökös munkát, amely betöltötte és összekötötte az itt élő emberek életét. Ebben az emberi kisközösségben, a munka közösségében, segítették egymást az emberek, mert egymásra voltak utalva. Ide ritkán hatolt el a külvilág, a közlekedési viszonyok nehézkesek voltak: csendesen élte mindenki az elődök által lerakott alapokon a maga életét. Ez az idillikusnak látszó csend az első világháborúig tartott. Ekkor minden megváltozott.

A háború kitörésekor hatesztendő voltam. Apám az 1. honvéd huszárezred fegyvermestere volt, és az első csapatokkal a harctérre került. Az Üllői úti kaszárnyában laktunk – ma Pénzverde van a helyén, – gyermekfővel tanúja voltam a mozgósításnak, a csapatok elindulásának. Nagyapám feljött értünk, anyámról és értem, s hazahozott addig Szentgyörgyre, míg vége lesz a háborúnak. Így lettem a háború első évében a dunaszentgyörgyi elemi iskola tanulója, itt ismerkedtem meg az írással és az olvasással. A tanítókat behívták katonának, s így a legnagyobb tanteremben egyedül küzdött egy kis tanítónő 120 gyerekkel. Szabad időben pajtásaimmal a kertek alatti bokrokban bujkáltunk és a kanálisban halásztunk apró halakat és bogarakat, a fákon mászkáltunk madártojások után kutatva. Vasárnapként templomba mentünk és végiglátogattuk a rokonokat. Az Öreg utcán majd minden házból rokonság lakott.

Ekkor már a háború állott az élet középpontjában, sehogyan sem akart vége lenni. Dédnagyapámhoz, Kecskeméti Dánielhez újság is járt, híreit dőcögve olvastam a fal alatt üldögélő hallgatóságunk. Esténként itt vitatták meg a világ nagy eseményeit. Nagyapám Parragh Sándor a hetenként megjelenő Tolnai Világlapját járatta. Hozzá is sokan jöttek el, hogy megnézhessék a csatajeleneteket, a messi földön harcoló magyar katonák küzdelmeinek színtereit, és a hősi halottak képei között lázasan keresgéltek ismerősök után. A falu tudatába behatolt a nagyvilág, a messze élő népek életének ismerete. Az állam hatalmi gépezete is mind gyakrabban jelentkezett a rekvirálások és a katonai behívók formájában. Mind többen kerültek ki a harctérre, mind jobban akadozott a falu rendjét adó termelőmunka. Nők szántottak, vetettek, nők ültek a földbe igyekvő kocsik ülésén. A suhancok legény módra duhajkodtak, verekedtek és káromkodtak... Ha sebesültek és halottak hírével érkezett meg a posta, sírás és jajgatás töltötte be a falu csendjét. És mindig gyakoribbá váltak ezek a híradások.

Ma már elképzelni is nehéz azokat a közlekedési nehézségeket, amelyekkel akkor az utazás járt. Autó ritkán fordult meg errefelé, lovaskocsit is mind nehezebben lehetett kapni. Bekövetkezett az is, amit nagy szegénynek tartottak: teheneket fogtak kocsik, ekék elé... Nemcsak az embereket, a lovakat is elvitték a harcterekre. Egyszer azonban mégiscsak vége szakadt a háborúnak, az emberek kezdtek hazaszállingózni, de nem békét hoztak magukkal, hanem addig ismeretlen nyugtalanságot. A hazatérő katonák nyúzóttak, rosszkedvűek voltak. Igazságtalanságokról beszéltek és szenvedéseikért jobb életet követeltek. Ma is előttem vannak a mezítábas, cejgnadrágos izgatott emberek, akik valósággal megszállták a községházát és hangosan vitatkoztak.

A népviseletnek is az első világháború vetett véget. Addig a gazda ugyanúgy öltözött mint a szolgalegény. Otthon *rödöt* viseltek, redőkbé szedett gatyában és *mizlés* ingben jártak, hűvösebb napokon pruszlikot kaptak magukra. Télen posztónadrágban, kabátban, csizmában védekeztek az időjárás ellen. Nyáron mezitábas járt mindenki, vagy papucsban. Az első világháború után ezt a viseletet már csupán az idősebb nemzedék hordta, a fiatalabbak úrias pantallót, vagy bricsesz nadrágot, zakót, esetleg nyakkendőt is viseltek. Munkához mindenki az olcsó cejgnadrágot hordta, a gatyaviselet mintha sohasem lett volna. A női viseletben is mindinkább az úrias, városi divat kezdett hódítani – elsősorban a lányoknál. Mire leéretté szívtam, csak a napsütötte barna arcbőr ütött el a városi embertől, nem a ruha. „Városi színed van” – mondták nekem, amikor a szünidőkből Szentgyörgyre látogattam. Hamarosan leburnultam én is, mert Parragh tyatya nem engedte meg, hogy munka nélkül pusztítsam a kenyeret: befogott kapálni, fát-tyazni, ganyét hordani.

Édesapám, Dömötör Sándor, csak fél évig volt a harctéren. Mint ezredfegyvermester itthon képezte ki azokat a mesterembereket, akik újabb és újabb feltöltésként mentek a frontra fegyvermesternek. A laktanyából 1915-ben Kispestre költöztünk, családi házat vettünk nagyapám segítségével. Szép kertünk volt, állatokat tartottunk, úgy dolgoztunk otthon, mintha Szentgyörgyön lettünk volna. Így aztán elkerült bennünket az ínség, ami a háború alatt a városi lakosságot sújtotta. Apám fiatal korában részt vett öccsével együtt a szocialista mozgalmakban. Mindketten a Röck-gyárban voltak géplakatos tanoncok, gyakran részt vettek utcai tüntetéseken. Apám sokat beszélt nagyapámnak a szocializmusról. Értetlenül hallgatták a faluban, hogyan lehet majd a régítől eltérően berendezni egy új életet, ahol mindenkinek igazsága lesz. A Tanácsköztársaság idején belépett a Vörös Hadseregbe, a szolnoki csatában harc közben ő osztogatta az ezred fegyvereit a hiányosan felszerelt vöröskatonáknak. Ő volt a Budapestről küldött fegyverszállítmány parancsnoka. Később, mikor a románokkal együtt a fehérek bejöttek a huszárlaktanyába, ő volt az első, akit a Margit körüti fogházba vittek. Kilenc hónap múlva szabadult. Sohasem mesélt nekünk arról, hogy mi történt vele. Én azonban kilestem a kulcslyukon, amikor fürdött: tele volt a háta vörös hurkákkal.

Ezek eredetét csak később, 28 év múlva Dunaszentgyörgyön mesélte el nekem. 1947 őszén, amikor nem sokkal halála előtt, szovjet hadifogságból való visszatérésem után meglátogattam. Szüleim ekkor már 15 éve laktak özvegy nagyapámmal Szentgyörgyön, az öreg iskola mellett levő ősi házban. Elmondta, hogy egy Szermánovics nevű, nála jóval fiatalabb fegyvermester jelentette fel a laktanyába tóduló fehér

különítményeseknek, akik a román csapatokkal együtt helyezkedtek el. Amikor reggel bement a műhelybe, már vártak rá. Összeverték, kezeit összekötötték és a Margit körúti fogházba kísérték. Ez nagyon megtörte őt, mert soha nem bántott senkit, mindenkinek segíteni akart, a szocializmusban is olyan módszert látott, ami a szegény emberek bajait orvosolja. Nem tartotta sem magát, sem a szocialistákat felforgatóknak, gyilkosoknak, hanem az elv igazáért küzdő embereknek. A Margit körútról kilenc hónap múlva szabadult. Anyám ezalatt mindig feketében járt azokhoz a tisztetekhez, akik ismerték őt, hogy járjanak közbe érdekében, de nem sok sikerrel. Apámat ki sem hallgatták, jegyzőkönyvet sem vettek fel. Egyszer csak azt mondták neki: mehet haza – és rabruhában hazaengedték.

Mikor már nagyobb fiú voltam, apám biztatott mindig arra, hogy tanuljak. Több ízben megmagyarázta, hogy a munkásosztály 1919-ben azért bukott le, mert nem volt elég képzett arra, hogy az országot vezetni tudja. A munkások nem alábbvalóbb emberek, mint az urak, de be kell látnunk, hogy ezek többet tudnak. Apám a legnagyobb áldozatok árán is taníttatta mind a négy gyermekét. Amit megtanultok, az a tietek, azt senki sem veheti el tőletek, én vagyont nem tudok adni, magatoknak kell megszerezni a tudást, hogy nemcsak ti, hanem az egész nép is jobban éljen.

Apám buzdított ifjúkoromban arra is, hogy foglalkozzam alaposan Dunaszentgyörgy történetével. Egyetemi hallgató koromban levéltárban és könyvtárban gyűjtöttem egy csomó adalékot, azonban a kenyérkeresettel járó gondok miatt félre kellett tennem. Egy alkalommal az újságban olvastam egy pályázatot falumonográfia megírására. Bár lekéstem a pályázatról, a megadott címre elküldtem a művem. Rövidesen *Bodor Antal*, a falukutatás atyja keresett fel személyesen Balatonkenesén, ahol ekkor éltem és elmondta, hogy művem olvasása alapján református lelkésznek gondolt és nagyon meglepődött azon, hogy gazdasági szakember vagyok. Ő gondoskodott művem kinyomtatásáról, és száz példányt kaptam belőle tiszteletpéldányként, honoráriumot nem tudott fizetni. Ebből 50 példányt szüleimnek küldtem el Dunaszentgyörgyre, hogy a rokonságnak adjanak belőle. Így jutott el kis könyvem a község lakói közé.

Gyermekkorom öregei ha feltámadnának, nem ismernének a mai falura. A roskatag, nádfödeles régi házak helyén modern villaszerű épületek állanak és nagyon megnőtt a falu. Új sorok nyíltak a Gyöpkert szántóföldjei helyén és lehoradták a Várdombot, eltüntek az ott rejlő római torony kövei. Az országot mentén új községrész épült és új iskola, új intézmények keletkeztek. A tsz modern istállóí és színei soha nem látott gépeket takarnak. Új utak is épültek a faluban és a falu felé is.

A szomszédságban épül a paksi atomerőmű, a falu határáig érnek déli részei. Új élet születik a régi helyén. Az elődök küzdelmeire és munkájára épül a jelen, a jelenre a jövő: mi magunk is egy történelmi folyamat részei vagyunk. Minden boldogság a munkából és a munka mindenható érzetéből fakad. Erre tanítottak engem Dunaszentgyörgyön gyermekkoromban, és erre tanít mindnyájunkat napjaink építőmunkája.

Dr. Dömötör Sándor

Petőfi-versből népballada

Költudomású, hogy *Petőfi Sándor* versei annyira közel állnak a nép lelkületéhez, a népköltészethez, hogy nemzedékről nemzedékre tovább élnek a nép ajkán. Szájról szájra terjednek, s közben átalakulnak. Ahogy *dr. Barsi Ernő* találóan írja egy tanulmányában: „A népdallá vált Petőfi versek sorsa is olyan, mint a népdaloké. Az állandó használatban folyton variálódnak. Olykor más versszakok is csatlakoznak hozzájuk, vagy elmaradnak belőlük.” (Népdallá vált Petőfi versek Győr-Sopron megyében. TIT kiadás. Győr, 1973)

Ennek az igazságnak szép példájára akadtam a Garam völgyében, Bényben (Biňa, Szlovákia) egy lakodalomban. Ott énekeltek egy Petőfi: Alku című verséből keletkezett balladát. Annyira kerek egész és bizonyítéka annak, hogy a szegény juhászlegényről szóló vers hogyan termékenyítette meg a nép fantáziáját és ihlette tovább, hogy át kell adjam a Honismeret olvasói számára.

Parlando

A gubacsi hegyek olda-lá-ba ül két juhász feke-te-su-bá-ba

Amint o-tan szépen beszélgetnek, azt mondja a gazdag a sze-génynek